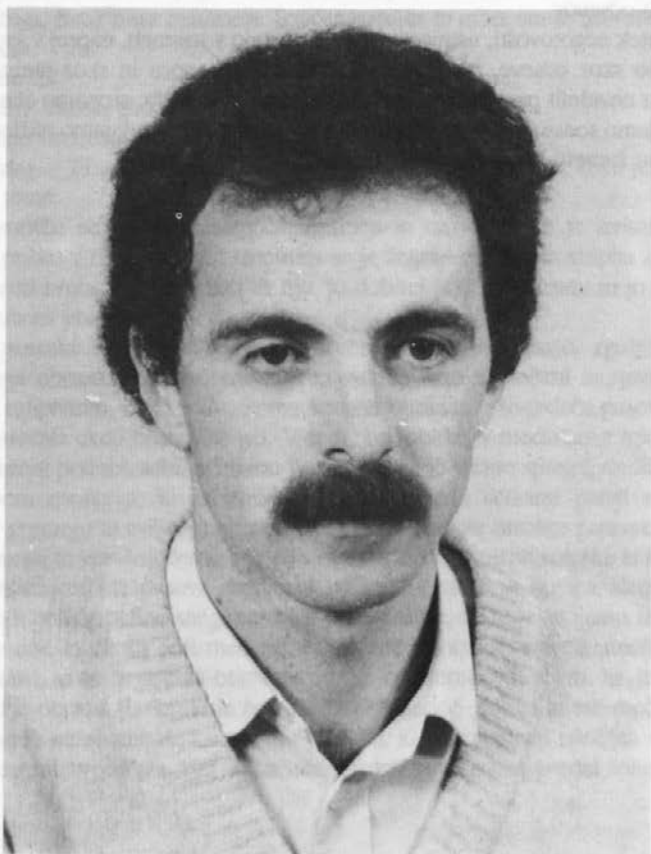

INTERVJU

Igor Karlovšek

Sem fabulist in rad imam zgodbo

Sem fabulist in rad imam zgodbo

Igor Karlovšek (rojen leta 1958) ob izidu svojega prvenca, romana *Bazen*, konec osemdesetih ni bil deležen pretirane kritiške pozornosti, četudi si jo je njegov svojevrstni naturalizem pri prikazovanju življenja v rudarsko-industrijskem mestecu vsekakor zaslužil. Tako po obravnavi značilno slovenskega odnosa do "gastarbajterstva" kot po pripovedni tehniki, ki je v slovensko romanopisje prinesla okus po ameriških in britanskih popularnih romanih.

Kot magister pravnih znanosti je Karlovšek vodja splošnokadrovskega sektorja tovarne Radeče papir. Odločitve med študijem književnosti in pravom ne obžaluje, nasprotno: "najboljša gimnazija med fakultetami" in ukvarjanje z najrazličnejšimi človeškimi problemi sta odločilno vplivala na njegovo pisateljevanje, neobremenjeno s "tehničnimi" zahtevami in teorijami literarne vede. Zdi se, da je prav zavidljivo poznavanje vrste "neliterarnih" področij tista pomembna malenkost, ki njegovemu, letos izdatno pomnoženemu opusu daje odločilno prepoznavnost.

Po prvih objavah v Anteni in Pavlihi v sedemdesetih je Igor Karlovšek leta 1977 v Mladinih Mladih potih objavil roman *Mesečna noč*, kratko prozo pa vse od konca sedemdesetih objavlja v Sodobnosti, Dialogih, Mentorju, reviji Srce in oko ter drugih literarnih revijah.

Literatura: Kako je prišlo do tega, da ste postali "državni prvak" leta 1994 na področjih romanopisja (trije naslovi) in scenaristike (Rodoljub je zmagal na letošnjem razpisu ministrstva za kulturo za izvirni scenarij, Klan pa na podobnem razpisu Televizije Slovenija)?

Karlovšek: Že delo *Bazen* je utemeljilo moj odnos do literature in pisanja. Opisoval sem zgodbo iz Zasavja, okolja, ki mi je bilo znano, in bazen sem imel za lonec, kjer so se talila razmerja med narodnostmi in socialne struje tistega časa. Po eni strani je šlo za prišleke iz Bosne, ob primeru katerih sem obravnaval tisto začetno razslojevanje med takšnimi, ki so se asimilirali, in tistimi, ki se niso, s tem pa prve socialne probleme, ki so se pojavljali že pred slovensko osamosvojitvijo v drugi polovici osemdesetih, in težnje, ki so povzročale gospodarske napetosti. Poznal sem strukturo vodenja podjetij v samoupravnem smislu in iz tega kotla potegnil značilnosti, ki jih razgrajujem v vseh delih: socialno podstat družbe, ki jo prepletam z junaki iz prepletenih različnih plasti. Tako vlečem niti posamezne zgodbe posameznega junaka in jih potem povezujem v celoto. Moji junaki niso nič posebnega, niso junaki – so pač vpeti v družbene silnice. Te slike poskušam prikazati – nekateri pravijo, da gre za "naturalizem" – objektivno, neolepšano, razen seveda jezika, kjer se ne spuščam tako globoko, da bi tudi z govorom in slengom prikazal posamezne nivoje dojemanja in izražanja. Po tej poti sem prišel tudi do pisanja o študentih v romanu *Navzdol in naprej*, ko vlečem zgodbo svojega junaka skozi različno dogajanje in boj za preživetje ter skušam deloma pokazati na socialno ozadje zgodbe. *Rodoljub* je moja refleksija na vojno. Ni mi šlo za to, da bi pisal kriminalko, temveč dogajanje, ki sem ga občutil ob agresiji in razbral iz političnega dogajanja: znova sem naredil "mix" z nekaj politike in zgodbo o študentu, ki je vanjo padel, ker je pač znal izdelati zapletene alarmne

naprave in prišel s tem v konflikt z oblastjo. Tretje delo, *Klan*, pa ima korenine na eni strani v privatizaciji, deloma se naslavlja na vojno v Bosni in na stvari, ki se nam dogajajo vsak dan – pranje denarja, tuja vlaganja in podobno. Da so vse tri zgodbe prišle do objave letos, ni bila moja namera – sam sem si želel izdati po eno na leto. Prvi naj bi izšel roman *Navzdol in naprej*, a se je čas zaradi skrajšanja in prelaganja programa pri Mladinski knjigi raztegnil. Tudi *Rodoljub* bi moral iziti že lani, a je prišlo do menjave urednikov pri Cankarjevi založbi. Rokopis sem poslal še Jaši Zlobcu, prejel pa ga je že Andrej Blatnik ravno v času, ko sta se menjala, in mislim, da sem zamudil samo osem dni, pa bi bila knjiga že v lanskem programu. Za izid *Klana* pa sem zelo hvaležen gospodu Bogataju, saj je knjiga dejansko izšla takoj in celo brez čakanja na državno subvencijo ob notranji podpori DZS. Tako se je pač zgodilo, da so vsi trije romani izšli skoraj naenkrat in v nekronološkem vrstnem redu.

Literatura: Če prav razumem, vas v pisanje romana spravi povsem racionalen motiv. Odločite se za pereč družben problem in potem nanj postavite zgodbo romanesknih junakov.

Karlovshek: Ko končam zgodbo, se popolnoma izčistim in izpraznim, potem pa v svojem pravniškem delu – ki je izjemno pestro in raznoliko, saj se pravniki vtikamo v vsak košček človeškega življenja od rojstva do smrti – počakam, da me ena od "delovnih" zadev animira in notranje prepriča, da gre za zanimiv problem. Porodi se zgodba in naprej gre v bistvu dokaj obrtno. Kot v življenju nastopa več ljudi, junake premešam in vodim skozi številne situacije.

Literatura: *Rodoljub in Klan prinašata v slovensko literaturo sodobne prijeme, ki jih srečujemo pri – predvsem ameriških – avtorjih najpopularnejših del zadnjih let, na primer Grishamu, Chrichtonu in Clancyju. Očitno pa svojih romanov nimate za kriminalke?*

Karlovshek: Ne. Hotel sem poudariti ravno to, da si nikoli nisem mislil, da bom napisal kriminalko. Vedno opozarjam na življenje takšno, kot mislim, da se resnično dogaja. Sem fabulist in rad imam zgodbo, res pa je, da je vse, kar se trenutno dogaja v Sloveniji, na meji nečesa, čemur bi lahko skoraj rekli kriminalno dogajanje. Dejansko ne izhajam iz žanra in se ne držim žanrskih prvin, kot so zapeljevanje bralca v stransko zgodbo in nenadni zapleti, iskanje storilca in podoba. Gre mi za zgodbo ljudi, ki pa se jim kriminalne zadeve dejansko dogajajo. Tako sem se morda kriminalki najbolj približal z *Rodoljubom*.

Literatura: Bi morda bolj ustrezal termin "akcijski roman"?

Karlovshek: Zagotovo.

Literatura: In kateri so tuji avtorji, ki jih imate najraje in so na vaše delo vplivali bodisi formalno ali kot "zgodbarji"?

Karlovshek: Vselej sem rad bral fabulativno razgibana dela, ki sem jih izpil kar na dušek. To so bili avtorji Harold Robbins (bral sem ga v srbohrvaščini), Irwin Shaw, Arthur Hailey, pa tudi žanrski John Le Carré, Wallace in podobni. Neizmerno mi je všeč *Tanka rdeča črta* (avtorja sem pozabil), ki je enkraten vojni in protivojni roman.

dela Josepha Hellerja, *Odnosi* Elie Kazana, kot mlajšemu bralcu pa Sienkiewiczzevi zgodovinski romani *Mali vitez*, *Križarji*, *Potop* ... Težko bi omejil svoje zanimanje na določeno zvrst, čeprav je res, da zaradi pomanjkanja časa in kampanjskega branja ob počitnicah, takrat, ko ne pišem (kar se zelo redko zgodi), in podobnih priložnostih rad berem laže berljive romane kot teže.

Literatura: *Temelj vaše pripovedne tehnike je polifona struktura, sočasno dogajanje različnih zgodb, ki vnaša v zgodbo izjemno dramatičnost in napetost. Kako vam uspe sinhrono pisati več zgodb naenkrat?*

Karlovšek: Vse romane sem pisal tako rekoč iz roke. Nobene teh posameznih zgodb ne pišem posebej in do konca, ampak jih vse izdelam v glavi in jih v zadnji fazi samo natipkam. Že pred pisanjem so zadeve toliko izčiščene in logične, da zgodba teče, seveda pa ima logičnost opraviti z omejitvami človeškega uma. Celotno zgodbo torej pišem, ko je v glavi že izdelana, in še takrat se brzdam. Gre namreč za ogromno različnih faktičnih podatkov, ki jih moram preveriti in preštudirati. In šele potem, ko vse postane nekakšna kompaktna zmes, se lotim pisanja.

Literatura: *Mar to velja tudi za preskoke iz ene zgodbe v drugo, ko pustite bralca v pričakovanju razpleta in se lotite razvoja drugega junaka?*

Karlovšek: Ničesar ne obdelam kasneje. Pričakujem, da bo moje romane bral širok krog bralcev, in želim jih pritegniti tako, da hočejo vedno izvedeti, kaj se bo zgodilo. Ustvariti želim nekakšno psihozo, da mora bralec ravno v trenutku, ko bi moral najti odgovor, z zanimanjem slediti nečemu drugemu, s čimer ga pritegnem. Verjetno gre za neke vrste refleksijo na ameriške romane, ki sem jih prebral celo vrsto in razčlenil njihovo strukturo. Moram reči, da so me pritegnili, in konec koncev tudi pišem zgodbe, ki me veselijo in za katere menim, da bodo pritegnile tudi bralca. Tako vkombiniram tudi filmski izraz, saj film in mediji nasploh vse bolj posegajo v nas.

Literatura: *Zanimivo je, da omenjeni postopek v slovenski literaturi deluje nadvse sveže. Se morda drugi avtorji bojijo popularnih pripovednih oblik, se jim zdijo preveč preprosto sredstvo za vzbujanje bralčeve pozornosti?*

Karlovšek: Sam takšnih predsodkov nimam in me ne skrbi, če me bodo imeli za popularnega avtorja. Gre pač za stil posameznega avtorja in težko je ocenjevati delo, preden nastane. Vsak avtor uporablja pripovedni postopek, ki mu najbolj leži, in imam pač srečo, da pred menoj ni bilo pisatelja, ki bi mu ta postopek ležal. Zgodilo se je pač, da je bilo tovrstno pisanje pri meni prvo objavljeno. Zanimivo je, da sem ta postopek uporabljal že v svojem prvem romanu leta 1977 in potem še pri tekstu, za katerega nisem našel založnika in sem ga kasneje predelal v prav tako neobjavljen scenarij. Scenarij je sprejela Televizija Ljubljana, vendar pa drama ni bila posneta. Takrat morda nisem dosegel zadostnega literarno-umetniškega nivoja, da bi prodrl. Verjetno je k temu prispevalo moje boljše obrtno znanje, pa tudi družbena klima se je spremenila. Pišem pa pravzaprav že ves čas na podoben način.

Literatura: *Omenili ste filmski način pripovedovanja zgodbe, zato se mi zdi nadvse zanimiva izjava, da ste scenarija za Rodoljuba in Klan napisali potem, ko sta bila*

romana že napisana. Ali to pomeni, da med pisanjem še ne mislite na morebitno filmsko obliko pripovedi?

Karlovšek: Mislim na oboje. Določene prizore vidim tako živo, da bi jih lahko scenaristično obdelal. Ker pa je tehnika dela popolnoma drugačna, vedno najprej napišem roman. Odločitev za scenaristični predelavi je bilo pravzaprav naključje oziroma želja, da bi se mi uspelo v Sloveniji afirmirati tako, da bi hkrati izšla knjiga in film. Seveda mi to zaradi pomanjkanja denarja za kulturo ne bo nikdar uspelo, drugod po svetu pa je to mogoče. Pred leti sem imel tako napisano zadevo, ki bi ji lahko rekel Agrokomerc – in to dve leti pred samo afero. Ne roman ne scenarij pa nista zagledala luči sveta, ker se je to potem pač tudi zares zgodilo in smo predolgo čakali. No, pri scenarijih za *Rodoljuba* in *Klan* sem zaradi dramaturških zadev napisal zelo spremenjeni zgodbi. Pri *Rodoljubu* sem tako na beli in na črni strani po dva glavna junaka združil v enega, tako da sta policist in kriminallec jasno razpoznavna. Pri *Rodoljubu* gre za napol kriminalko v knjigi, filmsko pa za politični triler, pri *Klanu* so v scenariju tudi bolj poudarjene nekatere reči. Bosna je povsem izključena, v osebno dramo sta potencirana korupcija in grabež družbenega premoženja. Mislim, da bo film pritegnil gedalce, četudi bodo prej prebrali knjigo, saj je zgodba druga. Tako najprej napišem roman, ker je bistveno širši in globlji, gre v detajle, v dramaturški obdelavi pa gre v resnici za posledično in samostojno delo.

Literatura: *Od kod izhaja vaše izjemno poznavanje vrste problematik – od vojaščine in računalništva prek medicine in ekonomije, če vzameva pravo in deloma tudi poznavanje policijskega dela za razumljivo samo po sebi? Gre za klasičen pisateljski "research"?*

Karlovšek: Resnično se ukvarjam s številnimi področji. Poleg tega da sem hotel študirati primerjalno književnost in filozofijo, sem imel v srednji šoli močan poudarek na biologiji in medicini. Bil sem namreč v nekakšnem pripravljalnem razredu za študij medicine. Pravo pa je v nekem smislu gimnazija med fakultetami, ker ti daje znanje z najrazličnejših področij. Nikoli ne bom pozabil profesorja Cigoja, enega največjih strokovnjakov za civilno pravo, ki je napisal knjigo o nuklearni škodi, ki je pokazala desetkrat globlje poznavanje nuklearne fizike in s to vejo povezane matematike, kot pa sem jo spoznal pri kemiji in fiziki v gimnaziji. Pravo mi je torej dalo možnost izjemno široko zajemati iz vseh plasti, obenem pa se mi kot romanopiscu ni treba povsem držati vseh pravil. Mislim, da sem sposoben bralca prepričati, da je tisto, kar pišem, resnično, četudi vsega nisem preveril. Gre mi za določeno verjetnost, ki izhaja iz domišljije.

Literatura: *Ekskurz o nevrokirurgiji v Klanu pa verjetno ni popolnoma izmišljen?*

Karlovšek: Pa je. Čista fikcija.

Literatura: *Obenem pa konkretnost v romanih povečujete še s kupom najrazličnejših konkretnih podatkov, pa naj so to tipi avtomobilov, otroške igrače, geografske lokacije ...*

Karlovšek: Ti dodatki dajejo zgodbi po drobnih kapljicah dodatno verističnost. Vsi

na primer vemo, kakšne so lego kocke in da je v nekem paketu tudi motorist. Te stvari opazimo, vendar si jih ne zapomnimo. Ko pa te detajle dodaš junaku, ga s tem zelo karakteriziraš in dodaš nekaj, kar je tu, pred teboj. Bralec naj sede in ... se pelje.

Literatura: *Zdi se mi, da je roman Navzdol in naprej tako po pripovedni tehniki kakor po tematiki pravo nasprotje Bazenu, Rodoljubu in Klanu ter s spremljanjem junaka v propad nekako bolj "klasično slovenski". Se strinjate z mislijo, da slovenska literatura temelji na avtobiografsko zasnovani pripovedi?*

Karlovšek: No, ravno to se je zgodilo tudi meni. Ko sem napisal *Bazen* in še en neobjavljen roman, je prišlo v meni do nekakšnega avtobiografskega izbruha, da bi popisal svoja študentska leta. Vživel sem se v ta čas konec sedemdesetih let, ko sta bila Bajt in Mencinger resnično moja profesorja in sem v roman vklopil ljudi iz tistih časov. Tudi študenta pri ruski stanodajalki ne bom nikdar pozabil, saj je bil moj prijatelj. Iz vtisov sem naredil zgodbo, ki je bruhnila iz mene v treh mesecih, kar je zanimivo, saj sicer porabim za roman vsaj leto do leta in pol. Šlo je za odmik, pisal sem pač tisto, kar mi je ležalo na srcu.

Literatura: *Je dejstvo, da ste študirali pravo in ne komparative, v bistvu bolj pripomoglo k uspehu vašega pisanja kot nemara ne?*

Karlovšek: Vsekakor je pravo na moje pisateljstvo vplivalo koristneje, kot bi vplival študij primerjalne književnosti. Na ta način sem ostal zunaj teoretičnega poznavanja literature, ki sem jo požiral sicer kot ljubitelj in bralec, življenje pa sem gledal "od znotraj", če smem tako reči. Pravo mi je dalo možnost seciranja vseh mogočih človeških tisk in vpogled v življenje, ki ga skoraj noben drug poklic ne more dati (razen morda delno zdravniški in duhovniški). Čeprav nikdar, to želim posebej poudariti, ne jemljem za snov svojega pisanja spisov, ki jih obdelujem, to moje delo neposredno vpliva na pisanje. Pravniku je odprt pogled v skrivnosti države, vladanja, uprave, bančništva, davčnega sistema – vse tja do kaznivih dejanj in materializacije najbolj nizkih in nizkotnih človeških strasti. Moram reči, da prava sicer ne moreš ljubiti v času, ko se za ta študij odločaš, vendar pa je to – če si študij izbral pravilno in ugotoviš, da ti leži – čudovito delo. Odočil sem se prav, študij mi je ležal, našel sem dekle, s katero sva se poročila že v drugem letniku in sva z resnično odličnimi rezultati končala tako redni študij in nato še magistriraj. Po drugi strani je pravo omogočilo tudi materialno podlago pisanju, saj lahko pišem brez kakršnekoli prisile, strahu za obstoj in podobnega. Prepričan sem, da bi z veliko veselja končal tudi primerjalno književnost in filozofijo, ker sem zelo zagrizen borec in garač, vprašanje pa je, kako bi se potem življenje zasukalo in kako bi bilo z eksistenco.

Literatura: *Vas morda zdaj vendarle mika, da bi se povsem posvetili pisanju?*

Karlovšek: Mika me resnično, če pa bi visel nad menoj meč, da moram vsako leto izdati roman ali prodati scenarij, potem mislim, da bi to name delovalo negativno. Veliko raje pišem tako, da imam med drugim delom časovno stisko in znotraj tega napišem roman, ker je potem v besedilu vsa tista napetost lepo porazdeljena. Moja napetost iz vsakdanjega življenja se v teh trenutkih razgradi. Gre za postopek, ki mi

omogoča, da na ta način zelo mirno in lepo živim. S seboj imam vedno računalnik in vsakokrat, ko imam malo časa, kaj napišem ali delam druge stvari.

Literatura: *Vsi vaši romani pa se, kljub največkrat pozitivni razrešitvi problema – končajo za junake tragično: osebe iz Bazena vse žalostno končajo in idealistični pravnik Peter se odpravi drugam, Tone v Rodoljubu kljub rešitvi države ostane brez Ester, Iztok v Navzdol in naprej tako hira že od samega začetka, Majcnovi v Klanu ostanejo brez najpomembnejšega – sina Mateja. Od kod tako "fatalističen" pogled?*

Karlovšek: Ne razmišljam o koncu, ko pišem, in nikdar si nisem rekel: napisal si tri romane z žalostnim koncem, zdaj pa poskusi s happy endom. Že v načelu se mi zdi, da če hočeš poudariti probleme in resnično dramatičnost dogajanja, ne smeš končati s slastnim srečnim koncem. Vzemiva na primer *Navzdol in naprej*: če bi fant, ki se skuša rešiti iz svojega brezna, potem postavil na piedestal, to ne bi pripomoglo k verjetnosti zgodbe. Tudi pri *Rodoljubu* ni možnosti, da bi se posameznik proti državi postavil tako močno, da bi mu vse uspelo. Nekaj se mu je pač moralo ponesrečiti, čeprav mu je državo – ne po svoji zamisli – uspelo opetnastiti. Pri Majcnovih je problem ta, ki sem ga potem drugače rešil v drami: četudi jih slikam pozitivno, so naredili negativno stvar – odpeljali so denar. Nočem nagrajevati takšnih postopkov in mislim, da bi naredil napako, če bi pokazal, da je treba biti še večji lump od lumpov, da uspeš. Mislim, da se je treba proti pokvarjenosti boriti na drugačen način.

Literatura: *Morda se bralcu ravno zaradi navajenosti na filme in romaneskno tradicijo zdi, da se vaši romani po vrhuncu sklenejo nekoliko prehitro, brez razdelanega razpleta.*

Karlovšek: Po eni strani je to posledica same sestave zgodbe, po drugi pa povsem praktična zadeva. Ko pišem roman vse leto in nisem prepričan, da ga bo sploh kdo objavil ali vsaj prebral – za nobenega od svojih del nisem dobil naročila in bil sem že vaje besed, kako "to še ni za nas", tudi za ta konkretna dela sem dobil kar nekaj odgovorov, kako ne ustrezajo estetskim merilom založbe – in sem pri pisanju v nenehni časovni stiski, me dodatno pritiska vprašanje, ali morda ne pišem predolgo zaman. Zato zadevo, ki je tik pred koncem, tudi hitro sklenem.

Literatura: *Še ena tema se mi v vaših delih zdi zelo pomembna: če besedila izpričujejo, da prav optimističnih pogledov na svet očitno ne gojite, pa imate do ljubezni povsem drugačen, skorajda romantičen odnos. V vseh romanih ljubezenski prizori nekako gledajo iz celote. Je to tista sila, ki pokvarjeni svet sploh drži skupaj?*

Karlovšek: Da, prav to hočem pokazati. Edino čustvo oziroma zveza, ki se mi v teh klavnih časih zdi možnost, da se potegneš naprej in premagaš marsikaj, je ljubezen. Tudi v *Klanu* odnos med Majcnovima nakazuje, da bo Andrej ženo vendarle lahko potolažil in našel rešitev. Ljubezen – in junakinje posebej – opisujem z nekim drugačnim odnosom in včasih mi pravijo, da ženske idealiziram. Morda je to nekoliko res. Verjetno je to posledica urejenega odnosa in simbioze z ženo, ki verjetno v podzavesti vpliva na moje pisanje: vsekakor problemov, ki jih imajo moji junaki, sam nimam, jih pa razumem, ker v vsakdanjiku nenehno preiskujem njihovo življenje in

reagiram nanje.

Literatura: *Nam lahko vsaj deloma izdate, ali bo naslednji roman resnično – sodeč po vaših besedah – prava kriminalka?*

Karlošek: Za roman sva se dogovorila z Aleksandrom Zornom in pravzaprav bi ga moral že oddati. Je tik pred tem, da ga sprintam. Resnično gre bolj za kriminalko in je vanj vključenega več žanrskega obrtnega znanja, čeprav pa seveda načenja temo, ki je v tem času ena najbolj udarnih. Nikoli namreč ne pišem o zastarelih zadevah, ampak se skušam čimbolj približati realnosti. Gre za nekakšno udbomafijo. Mislim, da bo roman zanimivejši in bolj poglobljen kot moja dosedanja dela in tudi konec bo, kot ste rekli, bolj izdelan in nekoliko daljši, saj sem imel več časa. Začel sem pisati že konec septembra 1993.

Pogovarjal se je **Tone Vrhovnik**